

Дигиталното кариерно ориентиране като компонент на образованието – дисонанси между уменията на завързващите средно образование и реалните потребности на пазара на труда

Иванка Банкова, Дияна Янева, Кремена Андонова, Силвена Йорданова

Digital career guidance as a component of education - dissonances between the skills of secondary school graduates and the real needs of the labor market

Ivanka Bankova, Diyana Yaneva, Kremena Andonova, Silvena Yordanova

Abstract:

Digitization has entered into all spheres of life. In this regard, the educational system in the digital era is focused on the transferable key skills of students together with the acquisition of knowledge. Developing the adaptability skills to new situations and independently acquire necessary knowledge have become the main goal of the teaching and learning processes. As an important element of the general policy of school education, career guidance also takes into account the changes that new technologies bring to the lives of young people. The main goal of career guidance in the field of secondary education is to help young people in their choice of profession and future development in order to be relevant to the needs of the labor market. That's why, having a positive personal attitude to work, creating professional self-esteem and satisfaction with the profession has become crucial nowadays.

Digital career guidance makes it possible to bring out the specific variable characteristics in the behavior of adolescents in order to look for suitable opportunities for their development as an invaluable potential for the labor market.

Keywords: digital career guidance, secondary school, the labor market

For contacts: assoc. prof. Ivanka Bankova, Ph.D., Varna Free university, ivanka.bankova@vfu.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

Днес, светът се променя с твърде бързи темпове, а технологиите се развиват още по-бързо и изпреварващо обществените процеси. Прогнозирането на дейностите става все по-сложно и необходимостта от придобиване на знания и умения за по-добра професионална реализация и лично благоденствие в неясното бъдеще е с нарастваща актуалност. На практиката дигитализацията е двигател на развитието и въвеждането на иновации във всички обществено-икономически сфери, което води до промяна на квалификационните изисквания и стандарти на пазара на труда. В образователната система е необходимо да се придаде по-голяма тежест на преносимите знания и умения съвместно с традиционните професионални компетентности.

Целта на настоящия доклад е да представи същностните особености на дигиталното кариерно ориентиране на ученици в контекста на променящия се пазар на труда. Зачитава се тезата, че развиването на способност за адаптиране към нови ситуации и самостоятелно придобиване на необходимите знания и ориентация за бъдеща реализация е възможно чрез надграждащо образование и

изграждане на кариерни умения в условията на дигитализация на бизнеса и дигитална трансформация.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Особености на кариерното ориентиране в средното образование

Кариерното ориентиране е съществена част от образованието на младите хора. То включва не само процесите на избор, планиране на кариерата и намиране на работа, но също и развитие в кариерата (Wensierski, Schützler, & Schüt, 2005, p. 13). Това налага паралелно с основните задачи на израстването и обучението, учениците да могат да установяват връзка между структурите на системата за обучение и заетост с техните лични изисквания и нагласи (Rademacker, 2007, p. 102f). Осъществяването на тази задача налага познаване на собствените потенциали и индивидуални интереси и желания на младежите, както и придобиването на умения, за адаптация към съответните потребностите на пазара на труда. Кариерното ориентиране допринася и за формирането на идентичност в развитието на личността и подпомага личностната ориентация в бъдещото професионално развитие (Famulla, 2007, p. 71). В последните години кариерното ориентиране е съществен елемент от общите политики на училищното образование на учениците, тъй като им представя възможност за връзката между по-високото образование и потенциали за по-добра реализация, като популяризира ползата от придобиване на по-висока професионална квалификация.

В разглеждания контекст, кариерното ориентиране може да бъде ефективно, когато е вградено имплицитно в образователната система, която възприема промените в средата, отчитайки изискванията на условията за живот и професиите на бъдещето. Мобилните пазари и лични кариери формират европейските приоритети за кариерно ориентиране през целия живот, от една страна, и формирането на умения за управление на кариерата на отделния човек, от друга. Кариерно образование се налага не като абсолютно нова историческа реалност, а като акумулиране и разширяване на съществуващия исторически опит. Така кариерното ориентиране се структурира съдържателно от следните организирани дейности:

- ✓ кариерно информирание;
- ✓ кариерно консултиране;
- ✓ кариерно обучение. (Рашева-Мерджанова, Я., Цветанска, С, 2014).

Всички дейности, в своята съвкупност са предназначени за формиране и развитие на умения за планиране и управление на кариерата. Нещо повече, глобализацията, демографските тенденции, нарастващите усилия за създаване на по-екологични икономики променят характера на търсенето на умения на пазарите на труда както в България, така и по света.

Функции на дигиталното кариерно ориентиране

Според Резолюция на Европейския парламент (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=9723&furtherNews=yes#navItem-1>), е необходимо държавите членки да развиват висококачествено и целенасочено кариерно ориентиране по време на целия образователен цикъл,

целта на което е подпомагане на учениците при вземането на по-добрите за тях решения при избор на образование и професионално развитие. Тези препоръки очертават и новите функции на кариерното ориентиране в три основни направления: *образователни, икономически, и социални*. Този обхват предполага, че работната сила на 21-ви век трябва да възприема себе си като личности, уещи се през целия си живот, използващи все по-сложни технологии, приемащи мобилността вместо стабилността, работещи върху своята трудова заетост и създаващи свои собствени възможности на пазара на труда (Savickas et al, 2009). Функциите на дигиталното кариерно ориентиране в контекста на социално-икономическата значимост се изразяват в следното:

- кариерния избор води до активност за заетост;
- познаването на света на професиите допринася за развитие на умения за управление на кариерата;
- кариерното ориентиране в училище способства за ориентиране през целия живот.

Възможностите на глобалната мрежа Интернет, дигитализацията на работните процеси и дигиталната трансформация на новите поколения ученици постепенно утвърждават мястото на информационните и комуникационни технологии (ИКТ) в сферата на кариерното ориентиране и консултиране. В периода 2021 – 2030 година българската образователна система е призвана да подготви за личностна и професионална реализация поколенията от деца и ученици, на които предстои да навлязат в активна трудова възраст в следващите десетилетия. С оглед развитието на обществото това е отговорна мисия, която изисква ясна и широко споделена визия за образованието до 2030 година, с очертани основни приоритетни области за развитие, както и цели и мерките за постигането им ясно дефинирани в Стратегическата рамка за образование (<https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1399>).

Основната цел на кариерното консултиране в сферата на средното образование е да подпомогне младите хора при техния професионален избор и свързаното с него кариерно развитие. Това е от съществено значение при формирането на положително личностно отношение към труда, при създаването на професионално самочувствие и удовлетвореност от упражняваната професия. При учениците от гимназиалната степен необходимостта от кариерно консултиране е още по-належаща. Неоспорим е фактът, че колкото по-високо е образованието и професионалната квалификация на един човек, толкова по-големи са шансовете му да работи желаната от него работа. Налага се необходимост за мотивиране и насърчаване на учениците от гимназиалната степен за продължаване на образованието. Но при непознаване на спецификите на местния и националния трудов пазар, осезателно се затруднява планирането на образователната, професионалната и личностната реализация.

Някои предизвикателства пред дигиталното кариерно ориентиране

Националната стратегия за младежта 2021-2030 (НСМ 2021-2030) поставя амбициозни цели пред младите хора в България. Документът откроява положителната тенденция, че България се развива с високи темпове по отношение на информационните технологии, и че 54% от младежите на възраст

16-24 год., разполагат с основни или над основните дигитални умения. Практически всеки младеж разполага с мобилен телефон (98%). Малко по-нисък е процентът на тези, които притежават компютър, като почти всеки от тях имат достъп до интернет у дома.

Нарастващата цифровизация е потенциално придружена от редица предизвикателства по отношение на кариерното ориентиране и може да се приеме, че дигитализацията променя условията за кариерно ориентиране по няколко измерения:

➤ Дигитализацията променя професионалните изисквания по отношение на интересите, знанията и уменията и се очаква много от професиите да изчезнат от пазара на труда и да бъдат заменени от нови. Разбира се, погледът в бъдещето не е никак лесна задача, но въпреки това трябва да се обръща внимание на прогнозите за пазара на труда, които предвиждат как ще изглежда бъдещият пазар на труда и нуждата от работна ръка в различните професионални сектори (Löwenbeinet. al, 2017, p. 11). Кариерното ориентиране трябва своевременно да улавя такива настоящи прогнозни промени, да информира за тях и да ги включва в своите инструменти.

➤ Неравностойният достъп, по-специално в отдалечени райони и на групите в неравностойно положение е сериозно предизвикателство за широкото прилагане на технологиите в услугите по кариерно ориентиране. Без подходящ достъп до ИКТ е невъзможно да се използват възможностите, предоставяни от съществуващите и нововъзникващите технологии.

➤ Липсата на ноу-хау, оценка и използване на информационните ресурси продължава да бъде важно предизвикателство.

➤ Изграждането на капацитет на специалистите по кариерно ориентиране е от решаващо значение за успешното интегриране на цифровите технологии в кариерните практики.

➤ Слабата интеграция на новите технологии в организациите, предоставящи услуги по кариерно ориентиране. Създаването и поддържането на ефективни партньорски мрежи и стабилното финансиране и подкрепа на държавните институции при предоставянето на услуги могат да решат тези проблеми.

Цифровизацията е придружена от продължаващо по-нататъшно развитие и нарастващо използване на цифрови медии и инструменти за кариерно ориентиране. Необходимо е да се отбележи, че предвиждането на посочените и други предизвикателствата, може да гарантира, че за тяхното разрешаване ще бъдат необходими значително по-малко време и ресурси.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изтъкнатите проблеми, заедно с високите нива на структурната младежка безработица и отпадането от образователната система правят прехода от училището към пазара на труда рисково дело. Безспорен е фактът, че младежите с ниска образователна степен имат проблеми при намирането на работа и обучение. Мнозина имат затруднения с успешното завършване на средно образование и придобиването на професионална квалификация. От учащите се очаква да развият интердисциплинарни умения, като умения за решаване на

проблеми и ИКТ умения. Педагозите и кариерните консултанти в средното образование са изправени пред задачата да предават тези умения и да използват най-новите, предимно дигитални методи на обучение. Безспорен е напредъка в интегрирането на новите технологии в кариерните услуги в средното образование и свързаните с тях практики, но е необходимо да се подчертае, че все още има неразгърнат потенциал за по-нататъшното им усъвършенстване.

ЛИТЕРАТУРА

Рашева-Мерджанова, Я., Цветанска, С. Наръчник на кариерния консултант. София, МОН, 2014

Wensierski, H.-J., Schützler, C., Schüt. p. (2005): Berufsorientierende Jugendbildung. Grundlagen, empirische Befunde, Konzepte. Weinheim: Juventa Verlag. p.13

Kerres, M.: Digitalisierung als Herausforderung für die Medienpädagogik: Bildung in einer digital geprägten Welt. In: Fischer, C. (Hrsg.): Pädagogischer Mehrwert? Digitale Medien in Schule und Unterricht. Münster 2017
https://www.researchgate.net/publication/313531628_Digitalisierung_als_Herausforderung_fur_die_Medienpadagogik_Bildung_in_einer_digital_geprägten_Welt

Löwenbein, A., Sauerland, F., Uhl, S. (2017): Einführung. Herausforderungen bei der Berufswahl und der Berufsorientierung. p. 7-12. In: Löwenbein, Aaron/Sauerland, Frank/Uhl Siegfried (Hrsg.) (2017): Berufsorientierung in der Krise? Der Übergang von der Schule in den Beruf. Münster: Waxmann.

Nikolatti, R., Bergmann, N., Sorger, C., Steiner, K., Bericht „Jede Veränderung bietet die Chance, bestehende Systeme und Traditionen zu überdenken.“, Band 3 des Forschungsprojektes „DigiTyps“, Wien, 2022.

Rademacker, H. (2007): Berufsorientierung als schulischer Auftrag. In: Oberliesen Rolf, Schulz, Heinz-Dieter: Kompetenzen für zukunftsfähige arbeitsorientierte Allgemeinbildung. Reihe: Forum Arbeitslehre. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren. p.102f

Famulla, G.-E (2007): Berufsorientierung als Reformaufgabe von Schulen im Strukturwandel der Arbeitsgesellschaft. In: Oberliesen, Rolf; Schulz, Heinz-Dieter (Hrsg.): Kompetenzen für eine zukunftsfähige arbeitsorientierte Allgemeinbildung. Reihe: Forum Arbeitslehre. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren. p.71

Savickas, M. L., Nota, L., Rossier, J., Dauwalder, J. P., Duarte M. E., Guichard, J., Soresi, S., Esbroeck, R. V., & Vianen, A. E. M. (2009) Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century. Journal of Vocational behavior, 74(3), 239- 250.

Национална стратегия за младежта 2021-2030
[https://nism.bg/bg/documents/nacionalni/bgstrategii?view=frontlist&catid\[0\]=45](https://nism.bg/bg/documents/nacionalni/bgstrategii?view=frontlist&catid[0]=45)

Резолюция на Съвета относно европейското пространство за образование ([https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32021G0226(01)))

Стратегическа рамка за образованието, обучението и ученето в Република България (2021 - 2030)

<https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1399>